

SZÜLŐPÁROK HÁZASSÁGKÖTÉS NÉLKÜL*

PONGRÁCZ TIBORNÉ – S. MOLNÁR EDIT

A nem házas kapcsolatból származó születések száma és aránya évszázadunk második felében, különösen pedig az 1990-es években Európa-szerte és hazánkban is viszonylag gyorsan növekedett. Magyarországon 1950 és 1975 között a születéseknek csak 5–6 százaléka származott házasságon kívüli kapcsolatból; 1980-ban az arány már 7,2 százalék, amely az 1980-as évek második felében 10 százalék fölé került, 1990-ben meghaladta a 13 százalékot, az 1990-es évek közepére pedig közel 20 százalékra emelkedett. Az arány 1980-ban még jelentősen elmaradt a Nyugat-Európa számos országában tapasztalt 15 százalék körüli értéktől (Svédország 30 százalékos nem házas születési aránya már akkor is kiugró volt), ma azonban ezekben a 30 százalékos, vagy azt akár nagyon jelentősen meghaladó arány sem ritkaság, s Magyarország gyors ütemben zárkózik fel hozzájuk. (Például Ausztria 26,8 százalék, Finnország 31,3 százalék, Anglia 32,0 százalék, Franciaország 34,9 százalék, de Dániában és Norvégiában a születések több mint 45, Svédországban több mint 50 százaléka származott nem házas szülőktől 1994-ben. [1])

A gyors ütemű növekedés strukturális változással is jár. A házasságon kívül szült anyák meghatározó többsége (80 %) ma hajadon családi állapotú, és – bár nagy részük ma is a 20 év alatti, fiatal korcsoportból, valamint a viszonylag kevésbé iskolázott rétegekből származik – a leggyorsabb növekedést a 20–29 (különösen a 20–25) éves és iskolázottabb női csoportok mutatják. Ez arra utal, hogy a gyermeket vállaló nők magatartásában, attitűdjeiben, értékválasztásaiban (is) jelentős változás következett be, ami főképpen az élettársi együttélések terjedésének, az élettársi életforma egyre nagyobb társadalmi elfogadottságának tudható be. Ezt támasztja alá az Európai Termékenységi és Családvizsgálat is, amelyhez 1992–1993-ban Magyarország is csatlakozott, s amelyben a gyermekvállalásban érintett nők mellett a férfiakat is megkérdezték. [2]

Míg a nem házas kapcsolatból származó születések demográfiai összetételéről a folyamatos statisztikai adatok bőséges információval szolgálnak, a véleményeket vizsgáló kérdőíves adatfelvételek pedig ugyancsak meglehetősen részletesen tárják fel a hagyományos családi értékek változásainak természetét, addig viszonylag keveset tudunk a nem házas szülők kapcsolatának jellegéről, a gyermekszülés után kialakult családi életformákról. Pedig ennek ismerete – éppen az arányok gyors növekedése miatt – ugy-

* A kutatást az OTKA támogatja. A téma nyilvántartási száma: T017928.

ancsak időszerű. Korábban az volt az elterjedt vélemény, hogy a nem házas együtt-élések kevésbé stabilak, hosszabb távon nem jelentik a gyermekek számára ugyanazt a biztonságot, mint a törvényes házasság, és kevésbé járulnak hozzá a népesség reprodukciójához. A házasságon kívüli kapcsolatból származó szülés után az anyák számottevő hányada egyedül marad gyermekével. Bár a csonka családok nagy részében az anya nagy erőfeszítések árán sikerrel neveli fel gyermekét/gyermekeit, nagyobb a félrecsúszás veszélye, ami iránt a társadalom nem lehet közömbös. Az sem közömbös, hogy az egyszülős családok – és ide tartoznak jogilag az együtt élő, de házasságot nem kötő, az élettársi kapcsolatot hivatalosan nem deklaráló nők is – elég nagy anyagi terhet rónak a szociális ellátásra.

Kérdés, hogy a nem házas szülések további terjedése – amivel Európa-szerte és Magyarországon is számolni kell – nem jár-e együtt a szülői kapcsolatok belső tartalmának megváltozásával. Ha egyre többen választják ezt az életformát, vajon nem jelenti-e ez egyben azt is, hogy a családi életforma bizonyos fajta „szerkezeti elemei” (ilyenek például a szülők párválasztásában szerepet játszó szempontok, de ilyen az együttélés időtartama is) mindinkább „hasonlítani kezdenek” a házasságon alapuló családi életformára, s a különbséget valóban csak a „papír” megléte vagy hiánya jelenti? A gyermekükkel egyedül élő anyák pedig vajon valóban teljesen magukra maradtak-e, vagy pedig a családi életforma új alternatívái is megjelennek (például a szülők szoros kapcsolatban maradnak, de nem laknak közös lakásban)? A válaszok rámutatnak a házasságon kívüli szülések új típusú jogi szemléletmódjának szükséges voltaira.

Többek között ez is egyik témája volt annak a kérdőíves vizsgálatnak, amely a KSH Népelemszámolási Kutató Intézet és a Társadalomtudományi Informatikai Egyesülés (TÁRKI) együttműködésében 1996-ban készült. Az adatfelvétel Budapestre és az ország 6 megyéjére (Baranya, Csongrád, Hajdú-Bihar, Komárom, Pest és Somogy) kiterjedő, 1500 fős mintáját olyan anyák alkották, akik 1995-ben 18 évesek vagy idősebbek voltak, és gyermeküket házasságon kívül (hajadon, özvegy vagy elvált családi állapotban) születték. A megkérdezendő személyek összeírása az országos védőnői hálózat segítségével történt. A minta alsó korhatárának e megszabását egyrészt az indokolja, hogy a „tizenéves”, serdülőkorú anyák összetételéről, magatartásáról igen részletes adatokkal rendelkezünk, mivel erről speciális longitudinális vizsgálatot végeztünk, melynek eredményeiről a *Statisztikai Szemle* 1994. évi 7. számában (560–576. old.) is beszámoltunk. [3] A másik indok: biztosítani szeretnénk volna, hogy mintánkban nagyobb súlyt kapjanak a 20–29 év közötti, iskolázottabb anyák, akik a nem házas szülések utóbbi évtizedben tapasztalt növekedésének legdinamikusabb képviselői. Így tehát mintánk az 1995-ben 18 éves és idősebb korú, házasságon kívül született anyákat reprezentálja; a megfelelően kitöltött kérdőívek száma 1433.

Jelen tanulmányban azt a feltevést kívánjuk bizonyítani, hogy – országos adatokkal egybevetve – az általunk vizsgált, nem házas szülőpárok összetétele jobban hasonlít a házaspárok, semmint a hagyományos élettársak összetételéhez. Feltevésünk szerint ez a jelenség arra vezethető vissza, hogy míg általánosságban élettársi kapcsolat létesülésében viszonylag több „véletlen elem”, véletlen motívum is szerepet játszhat (mivel lazább, nem „egy életre szóló” kötelék jön létre), ezért a párválasztásnál is gyakrabban fordul elő a tradicionális szempontok elhagyása, addig a hosszú együttélésre való berendezkedéskor a párok a hagyományos párválasztási szempontokhoz is jobban ragaszkodnak. A közös

életet, közös gyermeket vállaló, nem házas szülőpárok életformája így csaknem azonossá válik a házasságon alapuló családi életformával. Vizsgálatunk eredményei erre utalnak. Ennek részletesebb bemutatásához és értelmezéséhez azonban rövid áttekintést kell adnunk az anyák társadalmi–demográfiai összetételéről, főbb jellemzőiről.

Az anyák életkora és iskolai végzettsége

A házasságon kívül szült anyák (továbbiakban: anyák) társadalmi jellemzőire legjobban iskolai végzettségük alapján lehet következtetni, annál is inkább, mert a foglalkozáson alapuló rétegbesorolás ma meglehetősen bizonytalan.

Az országos statisztikai adatok szerint a házasságon kívül szült nők iskolázottsága meglehetősen alacsony, ami jórészt annak eredménye, hogy a 7 osztályt vagy kevesebbet végzett szülő nők mintegy 60 százaléka hozza világra gyermekét házasságon kívül. A legalacsonyabb és a legmagasabb végzettségűek közötti távolság azonban egyre szűkül, ami annak tudható be, hogy a gyermeket vállaló, magasabban iskolázott nők körében is mind elfogadottabb életformává válik a házasságkötés mellőzése. Adatfelvételünk mindezt jól tükrözi, kiegészítve azzal az – statisztikai adatok között értelemszerűen nem szereplő – információval, hogy a házasságon kívül szült nők körében magas a cigány származásúak aránya. Országosan 4–6 százalékosra becslik a cigány etnikum arányát, mintánknak azonban több mint egyötödéről, 22 százalékról állapították meg a cigány etnikumhoz tartozást az adatfelvételt készítő, nagy helyismerettel rendelkező, a családokat rendszeresen látogató helybeli védőnők. Ez az arány a 18 éves alsó korhatár nélkül még magasabb lenne; a serdülő korban szült anyák már említett vizsgálatánál a cigány származásúak 30 százalékos feletti részesedését állapíthattuk meg. Ezt a körülményt azért kell előre bocsátani, mert a tapasztalt meglehetősen magas arány erősen rányomja bélyegét a minta életkor és iskolai végzettség szerinti összetételre.

Az iskolai végzettség alakulását az életkor függvényében érdemes csak vizsgálni. Ez világít rá legjobban arra, hogy a vizsgált anyák ebből a szempontból korántsem alkotnak homogén csoportot. Közöttük helyet kapnak az igen alacsonyan iskolázott fiatalok csakúgy, mint az átlagnál még kissé jobban is iskolázott „idősebb” korúak. Ebben az értelemben beszélhetünk a házasságon kívül szült nők csoportjának sajátos „kétarcúságáról”. Ez a „kétarcú” összetétel annak következtében jön létre, hogy a nagyon fiatal korban házasságon kívül szült nők nagy része előbb-utóbb férjhez megy, és így „kiesik” a házasságon kívül szült nők csoportjából (ugyanakkor évről évre nagyon jelentős e réteg folyamatos „utánpótlása”, még ha számszerű növekedésének üteme nem is olyan látványos), későbbi életkorban (így a nagyobb iskolázottsággal rendelkezők) viszont egyre nagyobb számban, de már tudatosan és többé-kevésbé véglegesen választják ezt az életformát.

Mintánkban a legfiatalabb anyák 18 évesek, az átlagos életkor 25,5 év, a 40 évesek és idősebbek aránya alig több mint 2 százalék.

A fővárosban és a vidéken élő anyák korstruktúrája némileg különbözik. Ez jórészt annak következménye, hogy a fiatalabb korban megkezdett szülések elsősorban községekben történnek, s ott a cigány származású anyák is sűrűbben élnek. A cigány anyák közül több mint kétszer annyian tartoznak a „legfiatalabb” (18–19 éves) korcsoporthoz, mint a nem cigány anyák közül.

1. tábla

*Az anyák összetétele korcsoport, településtípus és származás szerint
(százalék)*

Megnevezés	Az anya					Összesen
	18–19	20–24	25–29	30–34	35 és több	
	éves					
	Településtípus					
Budapest	10,8	29,3	31,3	17,4	11,2	100,0
Vidék összesen	15,2	40,0	24,0	11,6	9,2	100,0
Ezen belül:						
megyeszékhely	13,4	39,2	26,8	12,9	7,7	100,0
város	12,0	40,6	24,0	10,2	13,2	100,0
község	18,3	39,8	22,9	12,2	6,8	100,0
	Származás					
Cigány	23,3	47,7	20,1	9,1	6,3	100,0
Nem cigány	10,6	34,5	28,4	14,9	11,3	100,0
<i>Átlag</i>	<i>13,7</i>	<i>36,5</i>	<i>26,4</i>	<i>13,5</i>	<i>9,8</i>	<i>100,0</i>

Az anyák 52 százaléka 1995-ben első gyermekét szülte. Bár az első gyermekszülések aránya az idősebb korcsoportok felé haladva egyre kisebb, mégis vannak minden korcsoportban olyanok, akik termékenységüket igen fiatalon, 14–19 éves korukban kezdték meg. Közöttük a cigány származásúak aránya az egész mintában tapasztalt 22 százalékos átlagot jóval meghaladja.

A minta legfiatalabb korcsoportjában az egynél több gyermekkel rendelkezők első gyermeke többnyire az anya 14–17 éves korában született meg (ez az adott korcsoport 23 százaléka); ezeknek az anyáknak több mint fele cigány származású. Az 1995-ben 20 évesek vagy idősebbek körében egyre csökken a serdülőkori első szülések aránya, de ezen belül egyre kevesebb a cigány származású anyáké is.

2. tábla

*Az első gyermekét 14–19 éves korban szülő anyák korcsoport és származás szerint
(százalék)*

Korcsoport (éves) 1995-ben	Az első gyermeket 14–19 éves korban szülők aránya összesen	Az első gyermeket 14–19 éves korban szült anyák közül	
		cigány	nem cigány
20–24	23,5	51,2	48,8
25–29	19,0	36,1	63,9
30 és több	14,0	39,6	60,4
<i>Átlag</i>	<i>20,2</i>	<i>39,6</i>	<i>60,4</i>

Azok az anyák, akik első ízben 20–25, vagy 30 éves korukban vállalkoztak csak gyermekszülésre, nagyobb részt – a női népesség hasonló korosztályának magatartásához illeszkedve – nagy valószínűséggel továbbtanulásra, szakmaszerzésre, majd házasságkötésre törekedtek. Ha a házasságkötés meg is valósult, rövidesen megszakadt. Az elvált

anyák többnyire már nem kívántak újabb kötöttséget vállalni, inkább a nem törvényes együttélést vagy akár a gyermekét egyedül nevelő anya státusát választották. Az idősebb korosztályok egy kisebb részének jövőre vonatkozó elképzeléseiben pedig feltehetően a továbbtanulás élvezett elsőbbséget – sokan közülük ezt korosztályuk átlagánál magasabb szinten teljesítették – és a törvényes házasságkötéstől mindvégig tartózkodtak. (Természetesen mindemellett az idősebb korcsoportokban is vannak olyan hajadonok, akik igen korán kezdtek gyermeket szülni, nagyon kevés iskolát végeztek, arányuk azonban elenyésző.) Mindez jól megmutatkozik az életkor és az iskolai végzettség összefüggésében.

3. tábla

*Az anyák megoszlása életkor és iskolai végzettség szerint
(százalék)*

Korcsoport (éves)	8 osztálynál kevesebbet	8 osztályt	Szaktanácsos iskolát	Közé- piskolát	Egyetemet, főiskolát	Átlag
	végzettség					
18–19	24,8	51,0	20,4	4,1	–	13,7
20–24	10,7	40,9	28,3	19,5	0,6	36,5
25–29	7,4	29,3	26,1	30,9	6,3	26,4
30–34	6,2	26,3	21,1	34,0	12,4	13,5
35 és több	3,5	23,4	19,9	36,2	17,0	9,8
<i>Átlag</i>	<i>10,4</i>	<i>35,5</i>	<i>24,8</i>	<i>24,0</i>	<i>5,2</i>	<i>100,0</i>

Összehasonlítva ezt az 1990. évi népszámlálás megfelelő életkorú női csoportjával, megállapíthatjuk, hogy az egész mintában, de különösen a 18–19 évesek körében az alacsonyan iskolázottak aránya jóval az országos fölött van. Oka egyértelműen a fiatal-kori gyermekszülés, illetve a cigány anyák magas aránya e korcsoportban.

A legfeljebb 8 osztályt és az annál magasabb iskolát végzettség között határozott választóvonal húzható meg az anyák származása szerint.

4. tábla

*Az iskolai végzettség megoszlása a cigány és nem cigány anyák körében
(százalék)*

Iskolai végzettség	Cigány	Nem cigány	Nem megál- lapítható	Összesen
	származású anyák			
8-nál kevesebb osztály	85,9	13,4	0,7	100,0
8 osztály	30,4	66,1	3,6	100,0
Szaktanácsos iskola	7,1	90,1	2,8	100,0
Középiskola	2,9	95,3	1,7	100,0
Egyetem, főiskola	1,3	96,0	2,7	100,0
<i>Átlag</i>	<i>22,3</i>	<i>75,1</i>	<i>2,6</i>	<i>100,0</i>

A női népességben tapasztalható elmaradó iskolázottság természetesen végig érzékelhető az idősebbek között is, hiszen – mint láttuk – minden korcsoporton belül vannak (ha csökkenő számban is), akiknek első gyermeke az anya serdülő korában született, s ez

továbbtanulásukat többnyire véglegesen megakadályozta. (Az összefüggés természetesen fordítva is igaz: mivel nem kívántak már tovább iskolába járni, korábban vállalkoztak gyermekszülésre, családalapításra.)

Az iskolázottság szintje 25 év fölött kezd közelíteni a női népesség egészében tapasztalt arányokhoz. Érdekes ugyanakkor, hogy az általános iskola elvégzése után a későbbiekben házasságon kívül szülő anyák sűrűbben választották a szakmunkás iskolákat továbbtanulási formaként – a női népességben országosan lényegesen jobban preferált – középiskolák helyett. Ez valamit sejtet az érintettek szülői, családi, társadalmi háttéréről: más vizsgálatokból tudjuk, hogy az alacsonyabban iskolázott (8 osztályt vagy annál kevesebbet végzett) szülők gyakrabban küldik gyermekeiket szakmunkás iskolákba, semmint gimnáziumokba. [4] A 35 év feletti korosztályban pedig a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya kissé még meg is haladja a korosztályukra jellemző országos arányt. (Ez azért is érdekes, mert a női népességben a 25–29 éves korcsoportban volt legnagyobb a diplomás nők aránya 1990-ben, az utána következő korcsoportokban azonban már enyhén csökkent.)

A házasságon kívül szült nők csoportjának „kettős arculatára” (vagyis arra, hogy helyet kapnak közöttük az életmóddal összefüggően túlságosan fiatal korban szülni kezdő anyák csakúgy, mint a házasságkötést tudatosan, tervszerően mellőző „idősebbek”) méginkább rávilágít az első gyermekszülés életkora és az iskolai végzettség közötti összefüggés. Azok között, akik 14–17 éves korukban születték első gyermeküket, jószerevével alig akadt olyan anya, aki végül is szakmunkás vagy érettségi bizonyítványt szerzett. A 25–29 éves korban első ízben szülő anyák körében a legalább középiskolát végzetek aránya azonban már magasabb az országosan tapasztaltnál (jóllehet, országosan ennek belső megoszlása kedvezőbb: több a felsőfokú iskolát végzett). Ami pedig az első ízben 30 éves korban vagy későbbben szülő anyákat illeti, közöttük a diploma a második leggyakoribb iskolai végzettség.

5. tábla

Az anyák megoszlása az első gyermekszüléskori életkoruk és iskolai végzettségük szerint (százalék)

Korcsoport az első gyermek születésekor	8 osztálynál kevesebb	8 osztály	Szakmunkás iskola	Középiskola	Egyetem, főiskola	Átlag
	végzetek aránya					
14–17	40,7	45,9	7,4	5,9	–	9,5
18–19	12,8	56,4	23,6	7,2	–	21,4
20–24	5,6	34,1	31,7	26,4	2,5	41,6
25–29	4,7	18,4	24,6	41,1	10,9	18,0
30 és több	3,7	17,0	16,3	39,3	23,7	9,5
<i>Átlag</i>	<i>10,4</i>	<i>35,5</i>	<i>24,8</i>	<i>24,0</i>	<i>5,3</i>	<i>100,0</i>

Mint arról már szó volt, bár a házasságon kívüli szülésekben ma is meghatározó szerepet játszanak a nagyon fiatal kori szülések, az 1990-es évek felgyorsuló folyamata mögött leginkább a 20 év feletti, iskolázottabb női népesség magatartása áll. Ezt úgy is fogalmazhatjuk, hogy azok többsége, akik nagyon fiatal korban szülik első gyermeküket a későbbiekben házasságot kötnek – főként az első gyermek apjával – de akár mással is

(jól példázta ezt a serdülőkori terhességek és szülések 1993-ban befejezett longitudinális vizsgálata). A házasságon kívüli szülésre későbbi életkorban vállalkozók attitűdjeiben pedig már nem a férjhezmenés reménye, hanem éppenséggel a házasságkötés elkerülése játszik szerepet, akár korábbi kudarcaik (válás) miatt, akár pedig azért, mert a törvényes házasság tradicionális kötöttségeit életvezetésükbe nem kívánják beépíteni. A mintában szereplők kormegoszlásának és iskolai végzettségének összefüggései mindezt jól mutatják.

Apák és anyák – családi életformák

Számítottunk arra, hogy a házasságon kívüli szülések mai korunkra jellemző sajátosságairól sokat elárul a szülőpárok összetétele is. Ennek vizsgálatánál az anyák gyermekszülés után kialakított életformájából célszerű kiindulni. Feltételezhető ugyanis, hogy míg a folyamatos élettársi együttélések esetében az együtt élő párok összetétele többé-kevésbé a fiatal házások (vagy élettársak) országosan tapasztalt jellegzetességeihez hasonlít, az egyedül maradt anyák kapcsolataiban a párválasztás tradicionális szempontjai kevésbé érvényesülnek, s ez a szülőpárok összetételében is megmutatkozik.

A szülők meghatározó többsége (73 százaléka) az 1995. évi gyermekszülés előtt élettársi kapcsolatban élt, 17 százalékuk szoros kapcsolatot tartott fenn, de nem éltek közös lakásban. Kevesen voltak, akiket csupán „alkalmi ismeretség” kötött össze (6 %), és közel ugyanennyien (4 %), akik kapcsolatukat „egyéb” kategóriába sorolták (köztük kaptak helyet azok is, akiknek korábban szorosnak hitt kapcsolata a gyermek megszületéséig már megszűnt).

Demográfiai szempontból legjelentősebb változás a házasság gyermekszülés utáni megkötése. Ezzel a lehetőséggel azonban – legalábbis a szülést követő közel 1 éven belül – csak kevesen éltek, az egész mintának mintegy 6 százaléka. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy további házasságkötések ne történnének akár a közeljövőben is; az élettársi kapcsolatban élők 22 százaléka „rövidesen”, 36 százaléka „talán” férjhez megy gyermekének apjához. A leggyorsabban házasságot kötött szülőpárok részben olyanokból tevődnek ki, akik a szülést megelőző együttélést egyfajta próbaházasságnak tekintették, részben pedig olyanokból, akik már hosszabb ideje együtt éltek, közös gyermekük is volt már 1995 előtt is, de a házasság megkötését különböző okok akadályozták (például az apa nem vált még el korábbi házastársától stb.).

Mindenesetre elmondhatjuk, hogy a gyermek megszületését követően a szülőpárok mintegy 70 százaléka továbbra is szoros, együtt élő kapcsolatban maradt, az anyák 30 százaléka pedig a „gyermekét egyedül nevelő anya” életformáját alakította ki.

Az apa házas családi állapota valóban reális akadály lehet az (új) házasság megkötésének. Élettársak esetében azonban ez nem számottevő: az élettárs státusú apák alig több mint 4 százaléka házas családi állapotú. A nem együtt élő szülőpárok esetén viszont az egyedül maradt anyák 16 százalékának gyermeke házas családi állapotú férfitől származik (és gyanúsán magas az apa családi állapotát nem ismerők – vagy azt bevallani nem kívánók – száma is). Az országos statisztikai adatokból tudjuk, hogy a nem házas szülések túlnyomó többsége (80 százaléka) hajadon anyáktól származik. A kutatás ezt azzal egészíti ki, hogy ez a férfiakra is áll; a szülőpárok nagy részét hajadon nők és nőtlen férfiak kapcsolata alkotja.

6. tábla

Együtt élő és nem együtt élő szülőpárok összetétele családi állapotuk szerint
(százalék)

Az apa családi állapota	Az anya családi állapota			
	összesen	hajadon	özvegy	elvált
Élettársak				
Nőtlen	69,9	57,2	0,5	12,2
Házias	4,3	3,2	–	1,1
Özvegy	0,9	0,5	0,1	0,3
Elvált	24,6	14,8	0,1	9,7
Ismeretlen	0,3	0,2	–	0,1
<i>Összesen</i>	<i>100,0</i>	<i>75,9</i>	<i>0,7</i>	<i>23,4</i>
Nem együtt élők				
Nőtlen	55,3	46,8	0,2	8,3
Házias	16,7	13,7	0,2	2,8
Özvegy	0,2	–	0,2	–
Elvált	20,6	12,5	0,2	1,6
Ismeretlen	7,2	5,3	0,2	7,9
<i>Összesen</i>	<i>100,0</i>	<i>78,3</i>	<i>1,0</i>	<i>20,7</i>

A szülői kapcsolat egyik fontos jellemzője az együttélés időtartama.

7. tábla

Élettársi kapcsolatban élő szülők együttélési időtartama családi állapotuk szerint*
(százalék)

Családi állapot	Összesen	Az együttélés kezdete					az 1995. évi szülés után
		4 vagy több	3	2	1	évvel az 1995. évi gyermekszülés előtt	
Apák							
Nőtlen	70,3	23,6	10,1	15,9	16,4	4,2	
Házias	4,2	1,4	0,8	0,8	0,9	0,2	
Özvegy	0,9	0,7	0,1	–	0,1	–	
Elvált	24,6	10,9	3,4	5,0	4,6	0,8	
<i>Összesen</i>	<i>100,0</i>	<i>36,6</i>	<i>14,4</i>	<i>21,7</i>	<i>22,0</i>	<i>5,2</i>	
Anyák							
Hajadon	75,9	27,6	11,3	15,9	16,9	4,2	
Özvegy	0,6	–	0,2	0,3	0,1	–	
Elvált	23,5	9,1	2,9	5,5	5,0	1,0	
<i>Összesen</i>	<i>100,0</i>	<i>36,6</i>	<i>14,4</i>	<i>21,7</i>	<i>22,0</i>	<i>5,2</i>	

*Az apa családi állapotát nem ismerők (0,3 %) nélkül.

Az együttélés időtartamával már csak azért is érdemes számolni, mert – amint arról már szó volt – az anyák közel fele nem az első gyermekét szülte 1995-ben, és jelentős

azok száma is, akiknek minden gyermeke ugyanattól az apától, vagyis hosszabb ideje tartó, házasságon kívüli kapcsolatukból származik. Ami a házasságot kötöttek kicsiny csoportját illeti, közöttük mindössze 8 olyan anyát találtunk, akik csak a szülést követően költöztek össze az apával. A többieknél ezt élettársi kapcsolat előzte meg, ami átlagosan 3,15 évet tett ki, de nem egy esetben egészen hosszúra nyúlt, és majdnem minden harmadik-negyedik szülőpár már legalább 4 éve élt együtt az 1995. évi szülést megelőzően.

Az élettársi kapcsolatban álló szülőpárok együttélése ennél hosszabb, átlagosan 3,51 év. A párok több mint egyharmada a gyermekszülés előtt 4 vagy több évvel már közös háztartásban élt, az együttéléses kapcsolat csupán 5 százalékuknál vette kezdetét az 1995. évi gyermekszülés után. Az együttélési időtartamokat a szülők családi állapota szerint vizsgálva az állapítható meg, hogy bár a leghosszabb ideje együtt élő párok meghatározó többségét (is) a nőtlen–hajadon párok teszik ki, az elvált családi állapotúak együttéléseinek időtartama még hosszabb: a nőtlen–hajadon párok egyharmada, de az elváltaknak mintegy 40 százaléka élt már együtt legalább 4 évvel az (utolsó) gyermekszülés előtt. Ez azt támasztja alá, hogy a házasságkötés mellőzésében a korábbi si-kertelen házasság mint motiváló tényező nemcsak a nőknél, hanem a férfiaknál is elég nagy szerepet játszik.

8. tábla

Az apák megoszlása családi állapotuk és az egyedül álló anyával való viszonyuk szerint*
(százalék)

A kapcsolat jellemzői	Nőtlen	Házás	Özvegy	Elvált	Átlag
Volt-e olyan időszak, amikor együtt éltek?					
Nem	49,6	69,0	.	38,2	52,0
Igen	50,4	31,0	.	61,8	48,0
Elismerte-e az apaságot?					
Nem	36,3	47,9	.	32,6	40,2
Csak per után	1,7	2,8	.	4,5	2,3
Igen	62,0	49,3	.	62,9	57,5
Kapcsolatuk a szülés után					
Szoros, mindenben számítani lehet rá	14,5	22,5	.	18,7	16,4
Rendszeresen látogat, anyagilag támogat	15,7	11,3	.	14,3	14,0
Rendszeresen fizet, időnként látogatja a gyermeket	7,4	2,8	.	8,8	6,9
Rendszeresen fizet, de a gyermeket nem látogatja	2,9	7,0	–	4,4	4,5
Nem fizet, de a gyermeket látogatja	14,0	7,0	–	16,5	13,0
Nincs semmilyen kapcsolata az anyával és a gyermekkel	39,3	45,1	–	33,0	42,9
Egyéb	2,1	1,4	–	2,2	2,4
<i>Összesen</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>(100,0)</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>

*Az apa családi állapotát nem ismerők (7,2 %) nélkül.

A szülők közötti viszony legváltozatosabb formáit azoknál az anyáknál találjuk, akik a gyermekszülés után egyedül élnek gyermekükkel/gyermekeikkel. Közöttük vannak olyanok, akiknél vélhetően a teherbeesés és a gyermek megérkezése vetett véget a kapcsolatnak, de olyanok is, akiknek ugyanettől az apától már korábban is született gyermekük, függetlenül attól, hogy azt megelőzően egyáltalán laktak-e együtt valameny-i ideig közös lakásban vagy sem. Mindenesetre 52 százalékuk arról számolt be, hogy soha nem éltek egy fedél alatt az apával, másik részük (48 %) azonban hosszabb-rövidebb ideig együtt is lakott vele.

Annyi leszűrhető, hogy bár a házasságon kívüli szülés után egyedül maradt nők több mint 40 százalékának kifejezetten súlyos nehézségei voltak már a gyermek helyzetének rendezésében (az apaság elismertetésében) is, később pedig a gyermek eltartása miatt, egy kisebb hányaduk együttlakás nélkül is szoros, harmonikus kapcsolatot tart fenn az apával, még ha ezt az életformát nem is mindig önkéntesen vállalja, hanem az apa családi körülményei, kötelezettsége miatt kénytelen-kelletlen elfogadja.

Az együtt élő párok közötti homogámia

A mintába került szülőpárok életkorát meghatározza az 1995. évi gyermekszülés ténye; az anyák átlagos életkora 25,1 év, az apáké 29,8 év. Az apáknak csupán 13 százaléka 40 éves vagy idősebb, 45 éves vagy idősebb pedig mindössze 31 személy.

A fiatal szülőpárok körében nagyobb a hajlandóság a kapcsolat mielőbbi törvényes rendezésére, míg az életkor növekedésével növekszik a kötetlenebb életformát perspektivikusan is tudatosan választók száma.

Az élettársi együttélések terjedéséről hirt adó országos statisztikai adatok lehetővé teszik a házaspárok és a lazább kötelékben élő élettársak összetételének egybevetését. Ezt mutatja be *Szűcs Zoltán* 1996-ban megjelent tanulmánya [5], amely az 1990. évi népszámlálás teljes adatállománya és az 1996. évi mikrocenzus 1994-ben 70 ezer fős, reprezentatív mintán végrehajtott próbaszámlálása alapján kimutatja, hogy az élettárs-párok összetétele mind jobban közeledni látszik a házaspárokéhoz. Ez azért figyelemre méltó, mert azt jelenti: a párválasztás hagyományos szempontjai (például a férfi és a nő közötti korkülönbség, a hasonló társadalmi háttér) az élettársválasztásnál is hasonlítani kezdenek a házastársválasztásnál megszokottakhoz. Más szóval, az élettársi együttélés mindinkább tudatos életforma-választás eredménye, amelynek „mintája” voltaképpen a házasság; az érintettek értékrendje szerint a kettő közötti különbséget csupán a kapcsolat törvényes megerősítésének ünnepélyes aktusa jelenti.

Ha az 1995-ben házasságon kívül szült anyák élettársi kapcsolatban élő, legnagyobb csoportjának párkapcsolatait e szempontból vizsgáljuk, hasonló megállapításra jutunk. Míg e párok életkor és családi állapot szerinti összetételét nagyrészt a nőtlen-hajadon családi állapotúak, valamint a fiatalabb korcsoportok túlsúlya határozza meg, s emiatt az élettársak összetételére vonatkozó országos adatokkal nehezen hasonlíthatók össze, a párválasztás egyéb szempontjai (a korkülönbség, az iskolázottság, a gazdasági tevékenység összhangja) már összehasonlítható.

Régi szokás, hogy a házaspárok férfitagjai többnyire idősebbek, mint a feleség. Általánosságban ez a házaspárok 80 százalékára jellemző. Az országos statisztikai adatok szerint az élettársi együttélések hasonló korösszetételű párjainak aránya 64–65 százalék,

ez 1990–1994 között mintegy 2–3 százalékponttal növekedett. Az általunk vizsgált mintánál tapasztalt arányszám a fenti két érték között van és azt mutatja: a korkülönbség mint párválasztási szempont tekintetében mintánkban az élettársi kapcsolatban élők párválasztása a házasok országosan észlelt „szokásaihoz” idomul.

9. tábla

Együtt élő párok a férfi és a nő (apa és anya) életkora közötti eltérés szerint (százalék)

A kapcsolat jellege	Összesen	A férfi (apa)		A férfi (apa) és nő (anya) azonos korú	A férfi (apa)	
		1–2	3 és több		1–2	3 és több
		évvel idősebb			évvel fiatalabb	
1990						
Házaspárok	100,0	21,9	57,9	7,7	7,1	5,4
Élettársak	100,0	13,3	48,8	6,1	8,1	23,0
1994						
Házaspárok	100,0	23,7	56,3	8,2	6,5	5,3
Élettársak	100,0	16,4	48,2	5,4	10,2	19,7
1995-ben házasságon kívül szült nők mintája						
Élettársak	100,0	18,2	54,6	7,4	9,3	10,5

Forrás: [5] 20. oldal.

A párválasztás másik „hagyománya” a hasonló társadalmi háttér, amelynek egyik legkifejezőbb változója az iskolai végzettség. Általános tapasztalat, hogy Magyarországon az élettársi viszonyban élők iskolázottsága lényegesen alacsonyabb, mint a házasoké, és alacsonyabb az európai országokban tapasztaltnál is. [6] (Ennek feltehetően főképpen az az oka, hogy az élettársi viszonyban élők között magas a cigány származásúak aránya.) Ez mintánkban is tapasztalható, bár – amint arról korábban szó volt – az idősebb korban házasságon kívüli szülésre vállalkozó nők között az átlagost meghaladja az iskolázottabbak aránya. Az iskolázottság egyes fokozatain belül ugyanakkor erős a homogenitás.

Az országos adatok szerint az együtt élő párok többsége azonos iskolai végzettséggel rendelkezik – a házaspárokra ez még inkább jellemző, mint az élettársakra. Mintánk ebből a szempontból is inkább a házasságban élő párok összetételére hasonlít.

A társadalmi háttér homogenitását a párok gazdasági tevékenységével is jellemezhetjük. Ezt némileg nehezíti, hogy nagyon jelentős hányaduk az adatfelvétel időpontjában gyermekgondozási szabadságát töltötte, és nem kevés az eltartottak száma sem. Ez utóbbi probléma az apák esetében is fennáll. Az élettárs státusú apák 74,5 százaléka volt csak aktív kereső vizsgálatunk időpontjában, 7,7 százalék munkanélküli, 3 százalék inaktív kereső, 14,3 százalék eltartott (jórészt szociális segélyből élő), 0,5 százalék foglalkozása pedig ismeretlen. Így a szülőpárok gazdasági tevékenységének homogenitását egy leszűkített körre vonatkozóan vizsgálhatjuk, az aktív kereső szülők (illetve a gyesen/gyeden lévők szülés előtti) foglalkozása alapján. Az országos adatokhoz viszonyítva az – egyébként minden kategóriában legnagyobb súlyt képviselő – fizikai

foglalkozású szülőpárok aránya mintánkban kiemelkedően magas, leginkább az élettársi kapcsolatban élők 1990. évi országos arányát közelíti meg.

10. tábla

A párkapcsolatban élők iskolai végzettségének homogenitása
(százalék)

A kapcsolat jellege	A férj, élettárs (apa) iskolai végzettsége		
	magasabb	alacsonyabb	azonos a feleség, élettárs (anya) végzettségével
	1990		
Házaspárok	27,9	22,2	50,0
Élettársak	33,8	22,1	44,0
	1994		
Házaspárok	29,1	22,3	48,6
Élettársak	33,4	21,9	44,8
	1995-ben házasságon kívül szült nők mintája		
Élettársak*	28,2	21,2	49,5

* Az apa iskolai végzettsége ismeretlen: 1,1 százalék.

Forrás: [5] 33. oldal.

11. tábla

Az aktív keresőkből (illetve gyesen/gyeden lévőkből) álló párok a férfi és a nő tevékenységének jellege szerint
(százalék)

A kapcsolat jellege	Összesen	Mindkettő fizikai foglalkozású	Csak a		Mindkettő szellemi foglalkozású
			férfi	nő	
	1990				
Házaspárok	100,0	46,6	22,9	6,6	24,1
Élettársak	100,0	61,7	19,5	5,7	13,0
	1994				
Házastársak	100,0	40,4	27,6	6,4	25,5
Élettársak	100,0	50,0	28,7	7,2	14,1
	1995-ben házasságon kívül szült nők mintája				
Élettársak*	100,0	59,8	22,0	4,9	12,7

* Az apa foglalkozását nem ismerők: 0,5 százalék.

Forrás: [5] 34. és 65. oldal.

Röviden szólnunk kell a minta több mint egyötödét kitevő cigány anyák párkapcsolatairól. Számuk különösen magas azon anyák körében, akik „alkalmi ismeretségből” estek teherbe (30,7 %), és viszonylag alacsonyabb akkor, ha a párok a gyermekszülés előtt „szoros kapcsolatban éltek, de nem laktak együtt” (14,6 %). A gyermek megszületése után kialakult életformáknál ez a megoszlás csaknem teljesen kiegyenlítődik: az

apától külön élő, gyermeküket egyedül nevelő, valamint a házasságot kötött anyáknak 20, az élettársi kapcsolatban maradtaknak 23,3 százaléka cigány származású.

A homogámia talán a származás tekintetében a legerősebb. Az élettársi együttélések mintegy 19 százalékában mindkét szülő cigány származású, 67 százalékában egyikük sem cigány, az ún. „vegyes” vagy „nem megállapítható” pároké 13–14 százalék. A származás szempontjából „vegyes” párok esetében az a gyakoribb, hogy cigány férfiak kerülnek kapcsolatba nem cigány nőkkel.

Együtt élő cigány szülőpárok a községekben élnek sűrűbben (arányuk ott mintegy 30 százalék, míg a fővárosban csupán 11 százalék). Jóllehet, mintánkban 5-nél nagyobb gyermekszámú szülők nincsenek, az élettársi kapcsolatban élők 1,91-os átlagos gyermekszámát mind a cigány származású, mind az ún. „vegyes” pároké felülmúlja.

A háztartások jellemzői

Az 1995-ben házasságon kívül szült anyák többsége 3, 4, legfeljebb 5 tagú háztartásokban él, 18–19 százalékuk háztartásának létszáma 6 vagy annál több személy.

Az anyával együtt élő gyermekek átlagos száma valamivel alacsonyabb (1,67), mint az összes élveszületett gyermekeké (1,80), ami az idősebb gyermekek családból való kiválásából, válás után az anyától elkerülésből, ritkább esetben a gyermek halálából következik. Ami az 1995-ben született gyermekeket illeti, csaknem valamennyien az édesanyjával élnek együtt. Mindössze 24 olyan esetet találtunk, amikor a gyermek nem az anyával élt, hanem az apával vagy más rokonnal (11 gyermek), egészségügyi intézményben (1 gyermek) vagy állami gondozásba került (4 gyermek), 8 gyermek pedig az adatfelvétel időpontjában nem volt már életben. Nem egészen 1 évvel a gyermekszülés után mindössze két anya élt teljesen egyedül, gyermek, társ és rokonok nélkül.

A háztartások összetételét vizsgálva az tűnik ki, hogy több mint 70 százalékukat az apa, anya és gyermek/ek/ együttese – esetleg hozzájuk kapcsolódó más személyekkel – alkotja, vagyis a házasságon kívül született gyermekek nagy többsége nem nélkülözi a teljes (kétszülős) családot. Az egyedül álló – vagy másképpen: az apával nem együtt élő – anyáknak csak egy része (mintegy 42 százalék) él kizárólag csak gyermekével/gyermekeivel, nagyobbik részük háztartásában más rokon személyek (többnyire nagyszülők) is találhatóak.

Az anyák megoszlása háztartástípus szerint

Háztartástípus	Százalék
1. Kétszülős család gyermek/ek/kel	70,4
Ebből:	
élettársi együttélés	46,5
házas együttélés	4,5
kétszülős család és más személyek	19,4
2. Gyermekeit egyedül nevelő anya	28,9
Ebből:	
anya gyermek/ek/kel	12,6
anya, gyermek/ek/ és más személyek	16,3
3. Anya gyermek nélkül, egyedül vagy rokonokkal	0,7
<i>Együtt</i>	<i>100,0</i>

A kétszülős családok meghatározó többségéből adódik, hogy a családháztartások településtípus és származás szerinti megoszlásainál is minden kategóriában ez a családforma van túlsúlyban, bár mutatkozik néhány jellegzetes eltérés. A községekben, a kisebb városokban, valamint a cigány családokban sokkal kevesebb az esély arra, hogy az anya kizárólag csak a gyermekkel éljen (arányuk a 10 százalékot sem éri el), a fővárosban élő anyáknak azonban már közel egyötöde alkot ún. csonka, vagy egyszülős családot a szülést követően. Részben a lakáskörülmények, részben a család (a nagyszülők) segítőkészsége révén a gyermekkel egyedül maradt anyák nagyobbik része (ez alól csak a fővárosiak jelentenek kivételt) korábbi családjával maradt. A községekben élő, illetve a cigány anyák házasság- vagy élettársukkal és a gyermekkel együtt is valamivel jobban rákényszerülnek arra, hogy családjuk befogadja őket. Mindent egybevetve, a házasságon kívül született gyermekek többsége – elsősorban a szülők élettársi kapcsolata, kisebb mértékben házassági készségük, illetve annak várható alakulása – révén kétszülős családban nevelkedik. Ez óvatosságra int annál az általánosító megfogalmazásnál, hogy a házasságon kívüli szülések jelentősen növelik az ún. csonka családok számát.

12. tábla

Az anyák megoszlása a család (háztartás) jellege, településtípus és származás szerint (százalék)

Megnevezés	Kétszülős család			Anya gyermekkel		Anya gyermek nélkül, egyedül vagy más rokonokkal
	élettársak	házastársak	szülők és más rokonok	anya és gyermek/ek/	anya, gyermek/ek/ és más rokonok	
	gyermek/ek/ek					
	Településtípus					
Budapest	41,3	4,0	19,9	18,4	16,3	–
Megyeszékhely	54,1	2,6	16,0	13,4	13,9	–
Város	54,8	4,0	16,3	8,3	16,0	0,3
Község	42,8	6,1	22,0	9,3	17,6	1,6
	Származás					
Cigány	45,0	4,1	23,9	9,7	15,7	1,6
Nem cigány	47,1	4,8	18,4	13,2	16,3	0,3

Ahhoz, hogy a háztartásokról alkotott képet teljessé tegyük, tájékozódunk az anyák és családjaik anyagi körülményeiről is, ezért érdeklődtünk a család havi nettó jövedelme iránt. Az egy főre jutó jövedelem kiszámítása azonban nem bizonyult problémátlan. Egyrészt meglehetősen nagy a „nem tudja”-válaszok aránya, ami többé-kevésbé érthető is akkor, amikor az anya (és társa), valamint a gyermek/ek/ mellett még más, kereső háztartástagok is vannak, akiknek jövedelmét az anya nem ismerheti pontosan. Másrészt a jövedelembevallással szembeni ellenérzéseket a válaszadók szívesebben vezetik le a jóval kényelmesebb „nem tudja”-válasszal, semmint válaszmegtagadással. Így arra szorítottunk, hogy csak olyan családháztartásokra számítottunk egy főre jutó jövedelmet, amelyben a szülőkön és a gyermek/ek/en kívül nem él más személy, vagyis amelyeknél joggal feltételezhető, hogy az anyának pontos ismerete van arról, mennyi pénzből gazdálkodhat havonta. Számításaink eredményénél figyelembe kell venni, hogy 1996.

első felévére vonatkozó jövedelmekről van szó. De emlékeztetünk arra is, hogy az anyák nagy része gyeden volt, sokan pedig szociális támogatásból éltek (az anyák közel 30 százaléka, az apák 14–15 százaléka, s az apák között a munkanélküliek aránya is közel 8 százalék). Emellett a jövedelembevallás ismert torzító hatásával is számolni kell. Mindezen körülmények mellett is meglehetősen alacsony értékeket állt módunkban kiszámítani. A bevallott, egy főre jutó átlagos jövedelem a házaspáros családoknál 8438, az élettársi kapcsolatban élő családoknál 10 051, az „anya-gyermekkel”-típusú családoknál pedig 8305 forint.

Tanulságos viszont azt áttekinteni, hogy mekkora e családokban az ún. „vágyott” jövedelem, vagyis az a havi pénzösszeg, amelyről az anya úgy gondolja, abból „beosztással jól meg tudnának élni”. Arra számítottunk, hogy a vágyott jövedelem – a gyermekes házaspároknál 18 045, a gyermekes élettársaknál 19 313, a gyermekes anyáknál 19 409 forint átlagosan – nagyságrendje sokat elárul a vizsgált családok körülményeiről, igény szintjéről. A bevallott és a vágyott jövedelem egymáshoz viszonyított aránya pedig azt mutatja: az anyák átlagosan több mint kétszer akkora jövedelmet éreznének kielégítőnek, mint amennyit – mint realitást – bevallottak.

13. tábla

A vizsgált családtípusok „vágyott” egy főre jutó jövedelem szerinti megoszlása (százalék)

Vágyott egy főre jutó jövedelem (forint)	Házaspárok gyermek/ek/kel	Élettársak gyermek/ek/kel	Anyá gyermek/ek/kel
8000 vagy kevesebb	4,8	5,7	2,3
8001–12 000	20,6	12,3	13,8
12 001–16 000	23,9	23,3	21,8
16 001–20 000	23,7	34,1	30,5
20 001 vagy több	27,0	24,6	31,6
A vágyott jövedelem a bevallott, tényleges jövedelem százalékában	270,7	230,4	267,2

Míg a „bevallott, tényleges” jövedelem szinte irreálisan alacsony, a „vágyott” jövedelem bevallásánál már semmiféle kényszert nem kellett érezniök válaszdóinknak. Ennek ellenére e vágyak nagyon is szerények, egyik családtípus esetében sem érik el az egy főre jutó 20 000 forintot. Egybevetve ezt a Magyar Háztartás Panel 1996. évi felvételében kimutatott, a háztartások egy főre jutó jövedelmével (19 972 forint) [7], az általunk vizsgált családok esetében a „vágyott jövedelmek” ennek csak 90–97 százalék közötti arányát érik el. Az eddigiek alapján valószínűleg nem áll távol a valóságtól, hogy – ha a bevallás realitása meg is kérdőjelezhető – a vágyott jövedelmek alapján úgy tűnik, a házasságon kívül szült anyák és családjaik többségének életkörülményei inkább nehezebbek, semmint jónak, kielégítőnek nevezhetők. Igaz, ez a megállapítás a gyermeket nevelő családokra általánosan is érvényes. Nem házasságok esetében azonban nagyobb az esély a családok kedvezőtlen körülményeire, részben a réteggjellemzők miatt (fiatal életkor, alacsony iskolázottság, a cigány származásúak aránya, a szociális támogatásra szoruló nagy száma), részben pedig azért, mert az e helyzetbe került anyák közel egyharmadának e hátrányokkal többé-kevésbé egyedül kell megküzdenie.

IRODALOM

- [1] Bevölkerungstatistik 1996. EGKS–EG–EAG. Brüssel–Luxemburg. 1996.
- [2] Kamarás Ferenc: Európai Termékenységi és Családvizsgálat Magyarországon. *Demográfia*. 1995. évi 4. sz. 309–340. old.
- [3] S. Molnár Edit: A serdülőkorban szült nők családiállapot-változásai, 1983–1993. *Statistikai Szemle*. 1994. évi 7. sz. 560–576. old. és Pongrácz Tiborné – S. Molnár Edit: Serdülőkorban szült anyák társadalmi, demográfiai jellemzőinek longitudinális vizsgálata. KSH Népeségtudományi Kutató Intézet Kutatási Jelentései. 53. sz. 1994/4.
- [4] Szukicsné Serfőző Klára: A szülők és gyermekeik iskolázottsága. KSH Népeségtudományi Kutató Intézet Kutatási Jelentései. 51. sz. 1994/2.
- [5] Szűcs Zoltán: Az élettársi kapcsolatban élő családok társadalmi, demográfiai jellemzői. KSH Népeségtudományi Kutató Intézet Kutatási Jelentései. 56. sz. 1996/1.
- [6] Kolosi Tamás – Bedekovics István – Sik Endre: Munkaerőpiac és jövedelmek. Megjelent: Az ajtók záródnak. Jelentés a Magyar Háztartás Panel 5. hullámának eredményeiről. Magyar Háztartás Panel Műhelytanulmányok. 8. Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Szociológiai Tanszék–TÁRKI. 1997. 8–21. old.
- [7] Lakatos Judit – Linderné Eperjesi Erzsébet – Plank Ferencné: A foglalkoztatási és kereseti struktúra összefüggései. Megjelent: Foglalkoztatás, jövedelmi viszonyok, munkakörülmények. Munkatudományi tanulmányok. Közösen a jövő munkahelyeiért Alapítvány. Struktúra–Munkaügyi Kiadó. 1996. 89–150. old.

TÁRGYSZÓ: Házasságon kívüli szülés.

SUMMARY

The proportion of births out of wedlock increased considerably in the past 10–15 years, the rate of growth picked up speed especially in the 1990s. Socio-demographic structure of women giving birth to a child out of wedlock has also changed.

The authors looked for an explanation as to changes in the vaule system underlying facts and figures. The characteristics of the changes were studied drawing on the sample of 1500 women over 18 in 1995 whose child was born out of wedlock.

The two main subject areas of the study are: *a*) presenting the socio-demographic characteristics of the mothers, and *b*) analysing the composition of the parents. As regards the latter they examined their homogeneity in respect of their age, social background (educational level, economic activity). The composition of the family in which the mothers live after giving birth to their children is also shown.